

„Nem súlyed az emberiség!”...

**Album amicorum
Szörényi László LX. születésnapjára**

Főszerkesztő: JANKOVICS József
Felelős szerkesztő: CSÁSZTVAY Tünde
Szerkesztők: CSÖRSZ Rumen István
SZABÓ G. Zoltán

Nyitólap: www.iti.mta.hu/szorenyi60.html

MTA Irodalomtudományi Intézet
Budapest, 2007

HITES SÁNDOR

1836: az *Abafi* éve

„Jobban és nyugodtabban érzem magam!
Báró Jósika Miklós *Abafiját*, 1836,
olvasom nagy gyönyörűséggel. *It will do!*”¹
SZÉCHENYI ISTVÁN

Meghal Berzsényi Dániel, Kölcsey mond róla emlékbeszédet, Bajza József és Schedel Ferenc kiadásában megjelenik a *Kazinczy Ferencz' eredeti poetai munkáinak* első kötete, Debrecenben a kegyelet emléket állít Csokonai sírja fölé, megkezdődik a Nemzeti Múzeum építése, megalakul a Kisfaludy Társaság, utoljára jelenik meg a *Kritikai Lapok*, négy év után véget ér az országgyűlés, Kossuth Lajos Pestre költözik, és megindítja a *Törvényhatósági tudósításokat*, Arany János tavasszal díszleteket tologat, ősszel pedig segédtanító Szalontán.

Milyen év volt az 1836-os?

A fenti események valószínűleg nem ugyanabban az értelemben történtek 1836-ban. Többségükhöz nem is kötünk szorosan évszámot, hiszen jelentőségüket nem a dátum vonatkozásában nyerik el, vagy ha igen, akkor olyan hosszabb időtartamok tekintetében, amelyek a szóban forgó évszámot jelöletlen módon rejtik magukba. A fenti események (és még végtelen számú más esemény, amely ugyanezen évben történt) továbbá nem is ugyanazon a szinten vizsgálhatóak: némelyik egy életút, mások a politika-, a sajtó-, a kultusz-, az intézmény- vagy az irodalomtörténet szintjén helyezkednek el. Viszonyukban egymással egyidejűtlen kronológiák és történetek válnak egyidejűvé. Annak a történetnek az időbeli léptéke, amelyben az egyes események helyet kaphatnak, szintén eltérő lehet: némelyiket hónapokban, másokat években, megint másokat évtizedekben mérünk. Némelyik lezár, némelyik megnyit időbeli sorokat, mások csak állomást jelölnek egy olyan folyamatban, amelynek a kezdete és a vége (pontosabban e kettő célképzetes viszonya) nem áll különösebb összefüggésben azzal, hogy a közbülső fázisok valamelyike dátumszerűen kijelölhető-e.

1 SZÉCHENYI István, *Napló*, vál. és szerk. OLTVÁNYI Ambrus, ford. JÉKELY Zoltán és GYÓRFFY Miklós, Bp., Gondolat, 1978, 824.

„1836,” mint a magyar regénytörténet kezdetének dátuma egy anekdotikus és egy korszakelvű történelemnek is tagja, egyszerre jelöl egy eseményt és rajzol ki egy struktúrát.² Ez különösen akkor válik szembetűnővé, ha az *Abafi* megjelenésére vagy Jósika fellépésére adott egyidejű reakciók dokumentumait vetjük egybe a történeti visszatekintésekkel.

Szontágh Gusztáv elhíresült recenziója az *Abafiról* szólva úgy fogalmazott, hogy „oly munkát látok, mely maradandó becse mellett (...) sikeres és tartós hatással kecsegtet” a nemzeti irodalom gyarapodására.³ Az egyidejű befogadás számára az *Abafi* tehát mind értékét, mind receptivitását tekintve eredendően a jövő perspektívájába állítódott, majdani hatása számított lényegesnek, ám műfaj-történeti jelentőséggel nem bírt. Vagyis visszavetítés eredménye az az *Abafi* megjelenésének centenáriuma tett megállapítás, miszerint „aligha vitatható, hogy minden előző kísérletet félretéve Jósika »Abafi«-ja volt az első olyan magyar szépprózai mű, amit a közönség és a »Figyelmező« bírálója egyaránt valódi regénynek, az első igazi magyar regénynek tekintett.”⁴ A *Figyelmező* bírálója, vagyis Szontágh, Jósika regényét ugyanis ezzel szemben úgy jellemezte, mint egy már létező műfaj legkiválóbb példányát: „körében első rendű, legjobb mióta e’ nyelv zeng.”⁵ Amikor a fiatal Szalay László kifakad az *Abafi* olvasásakor, „Magyar románirók!”, akkor sóhaja a szerzők egy már létező osztályát szólítja meg, jöllehet, az *Etelkát* emlegetve éppen egy csekély értékűnek érzett hagyományt idéz föl.⁶ Hasonló a helyzet Vörösmarty-nak az *Emlény* című 1837-ben megjelent almanachról szóló recenziójában, ahol a költő mellékesen említi meg, hogy Jósika románokat is írt már, de ennek jelentőségét viszonylagosnak, pontosabban helyi jellegűnek tartja: „Jósika, kitől legújabbán két igen éldelhető románt (s ez nálunk sokat jelent) nyert az olvasó közönség, itt egy tündérregével lép fel.”⁷

Idővel minden kijelentés helyiértéke átértelmeződik. Szontágh 1850-ben az *Új Magyar Múzeumban* megjelent *Tudomány, magyar tudós* című írásában az eközben szállóigévé vált mondattal („Uraim, le a kalapokkal!”) kezdődő *Abafi*-bírálatának keletkezéstörténetéről a következőket árulta el: „Jósika Miklóst, ki a tudósok szögletességeit Vázolataiban szóba hozá, a Kritikai Lapokban majd széttéptem, úgy hogy utóbb ezen, e méltatlanságért reám méltán bosszankodó jeles költőnket, Abafia magasztaló recenzió-

2 Az előtt-után differenciájában álló esemény és az egyén feletti, adott nemzedék emlékezetét meghaladó struktúra, illetve a róluk adható elbeszélés és leírás viszonyáról: KOSELLECK, Reinhart, *Ábrázolás, esemény és struktúra = Történelemelméleti és módszertani tanulmányok*, szerk. GLATZ Ferenc, Bp., Gondolat, 1977. .

3 TORNAY [SZONTÁGH Gusztáv], [c. n.], *Figyelmező*, 1837 (ápr. 25.), I, 16, 127.

4 SZEMLÉR I. Ferenc, *A százéves Abafi*, Erdélyi Helikon, 1936/1, 66–67.

5 TORNAY [SZONTÁGH Gusztáv], 127.

6 SZALAY László, *Jósika Mikós Regényei, Abafi-Zólyomi*, Tudományos Gyűjtemény 1836, VII, 115.

7 VÖRÖSMARTY Mihály, [c. n.], *Figyelmező*, 1837/1, jan. 10., 6.

jával alig bírtam kiengesztelni.⁸ A kultikussá lett mondat kései relativizálása ugyanakkor semmivel sem érvényesebb kijelentés, mint maga a méltatás. Nem is volt különösebb befolyása arra nézve, hogy Jósika regénytörténeti érdemeinek megítélése miként változott, annak ellenére, hogy a Jósika írói tevékenységéről szóló első, teljességgel negatív bírálóat 1855-ben Szontágh mondatának a felidézésével és nevetségessé tételével indult.⁹

A történeti távlat birtokában szemlélődő irodalomtörténész számára Jósika elsőként megjelent regénye időben előreható jellege mellett legalább annyira saját irodalomtörténeti múltját is értelmezte, mégpedig úgy, hogy jórészt törölte ezt az előtörténetet. Toldy Ferenc 1865-ben *A magyar nemzeti irodalom történetében* jegyezte meg, hogy a 19. század első harmadának novellairodalmát, „sőt néhány nagyobb regényét” Jósika Miklós „váratlan és meglepő fellépése 1836-ban rögtön feledékbe süllyesztett[e], irodalmunk ez ágát hosszú, gazdag és szerencsés pályafutásával fényesen megalapítandó.”¹⁰ Toldy megállapításának szövegkörnyezetét tekintve szembetűnő, hogy a „feledékbe süllyesztést” elsősorban az 1830-as évek prózairodalmára vonatkoztatta, sőt leginkább az *Abafi* közvetlen, 1836-os környezetére. A távolabbi regénytörténeti múltra nézve Haller László, Mészáros Ignác és mások művei Toldy számára azért nem jönnek komolyan számításba, mert fordítások voltak, az eredeti művek többsége pedig – mint Dugonics vagy Verseghy regényei – „széptani” hiányok miatt, vagy mert meg sem jelentek, mint Bessenyei *Tarinénesese*. A 18. századi regények emlékezete tehát Toldy szemében mintegy magától elhalt, az 1810–20-as évek prózáját viszont – mint Fáy András és Kisfaludy Károly novellát – már az *Abafi* előkészítéseként értelmezi, olyan „vékony kísérletként,” amely legfeljebb a magyar regény majdani létrejöttéhez vezető folyamatnak adott „nagyobb lendületet.” A magyar nyelvű regényirodalom megalapításának képzete tehát Toldy szemében nem nélkülözte a jövőre irányuló távlatot, ám fent idézett mondatának grammatikai viszonyai (a „megalapítandó” igenevet szerepeltető tagmondat a „feledékbe süllyesztést” esetelő tagmondat célhatározói alárendeltje) azt jelzik, hogy a regénytörténet megalapítását Toldy mintegy a regénytörténet felejtésének a következményeként értékelte. Jóllehet, a mondat retorikája éppen ellenkező beállítást sugall: az alapítás irodalomtörténeti gesztusként törli az előtörténetet. Az alapítás aktusa Toldy irodalom-

8 Idézi: SZAJBÉLY Mihály, *A nemzeti narratíva szerepe a magyar irodalmi kánon alakulásában Világos után*, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2005, 135.

9 „»Le a kalappal, Uraim !« így kiálta reánk egy szózat ezelőtt körülbelül husz évvel, midőn egy bizonyos regénysorozat kolomposa megjelenték. És e hatalmas vezényszóra nem csak hogy mindnyájan lekapók kalapunkat; némelyikünk (...) maig sem tette fel.” BRASSAI Sámuel, [c. n.], *Critica! Lapok*, 1855/1, 27.

10 TOLDY Ferenc, *A magyar nemzeti irodalom története*, (1864–65) Bp., Szépirodalmi, 1987, 397–398.

történetében is tulajdonításnak tekinthető,¹¹ viszont hasonlóan Szontágh és Vörösmarty megállapításaihoz, Toldynak *Az utolsó Bátor*i című korai Jósika-regényről (1837) írott egykorú recenziója nem körvonalazott még regénytörténeti távlatot, ahogy nem tulajdonított Jósikának regényalapító érdemeket sem.¹² Irodalomtörténetében a vonatkozó fejezet (145. §) viszont már a „Jósika, a magyar regényirodalom megalapítója” címet viselte. Az akkorra már lezárult pályafutás ívét felmérve, Jósika írói fellépését Toldy úgy minősítette nagy horderejűnek, hogy e fellépést az emlékezet törléseként értékelte.¹³ Nem mellékes, hogy olyasvalaki bizonyult felhatalmazottnak a regényirodalom alapító aktusának kijelölésére, – aki más tekintetben maga is „alapító atya” – történetesen éppen a magyar nyelvű irodalomtörténet-írásé, jóllehet 1836 cezurájának kiemelésével Toldy kevésbé sikeresen járt el (és kevésbé is szánta fontosnak), mint az „újjászületés korának” beköszöntét jelző 1772-es korszakküszöb megalkotásával.

Arra ugyanakkor, hogy Jósikát a magyar regényirodalom megteremtőjének nevezzék, nem is kellett várni Toldy irodalomtörténeti rendszerezéséig. Már 1847-ben a *Honderüben* Zerffi Gusztáv a maga „irodalmi ABC”-jében így írt róla: „[k]étségkívül legjobb regényírónk! Nem csak hogy regényirodalmunk teremtője, teremtményei egyszersmind gazdagok a legkülönneműbb szépségekben.”¹⁴ Jóval nagyobb igényű tanulmányban, 1855-ben az *Egy századnegyed a magyar szépirodalomból* lapjain, Erdélyi János szintén epochális módon ítélte meg Jósika jelentőségét: „ha korokat ohajtanék összehasonlítani, minő súlyt vettetnék a mérlegbe Jósika nevével! Mert a regényirodalomban maig és ma is ő adott s ad legtöbbet, őáltala lett olvasott a szépirodalom, olvasóvá a szépnem.” Erdélyi – ahogy később Toldy is – elfelejtető erővel jellemzi Jósika tevékenységét: az *Etelka*, a *Kártigám* és az *Aurora* novellái „felejtettek, amint Jósika *Abafi*-a 1836-ik évben megjelent.” Viszont Erdélyi nem alapítóként beszél Jósikáról, hanem mint akit „[a] regényirodalom fejlődésében mint szükséges haladást s fokozatot nézhetni.”¹⁵ Az alapító figurák mitizá-

11 Arról, hogy az efféle tulajdonítás az újdonság kimutatásának érdekében vagy az esemény eredetiséget vagy annak történeti utóhatását túlozza el. BLUMENBERG, Hans, *A korszakfogalom korszakai*, ford. TÖRÖK Ervin, Helikon, 2000/4, 315.

12 SCHEDEL Ferencz, *Az utolsó Bátor*i, Figyelmező, 1837, 22–24. sz.

13 Hasonló gesztusok megfigyelhetők a *Waverley* (1814) megjelenésekor is. Francis Jeffrey az *Edinburgh Review*-ban megállapította, hogy e mű „a szokásos regények egész pereputtyát beárnyékolta” (the whole tribe of ordinary novels into the shade), mivel nem az ostoba románcok, hanem a nagyobb presztízsű költészet színvonalán íródott. Idézi: FERRIS, Ina, *The Achievement of Literary Authority. Gender, History and the Waverley Novels*, Ithaca and London, Cornell UP, 1991, 240.

14 SEVERUS [ZERFFI Gusztáv], *Irodalmi ABC Severustól, XXVIII.: Jósika Miklós*, *Honderü*, II, 8, (aug. 24.), 154–155. – Lehetséges, hogy a minősítés retorikai indokolhatóságát Zerffi „irodalmi ABC”-jében az is erősíthette, hogy egy legalábbis formájában „enciklopedikus” összefoglalásban szólt Jósikáról.

15 ERDÉLYI János, *Válogatott művei*, szerk. T. ERDÉLYI Ilona, Bp., Szépirodalmi, 429.

lásával szemben tehát teljesítményét nem tünteti föl utolérhetetlennek. Jósika megítélését illetően Erdélyi nemcsak a távlat és a nézőpont időbeli különbsége miatt foglaltatott állást némileg másként, mint Toldy, hanem azért is, mert magáról az irodalom történetéről, a korszakok mibenlétéről és egymáshoz való viszonyáról is más felfogást vallott: magával a korszakképzés elhatároló eljárásaival szemben táplált kételyeket. Annak ellenére, hogy tisztában volt vele, „[e]gyik kort megöli a másik,”¹⁶ a korszakok „becsomózása” ellen emelt szót: „minden irodalmi, bevégzettnek látszó korszak, melyet meg tudunk különböztetni, csak az előbbinek gyümölcse s az utóbbinak magva,” hiszen „a nemzeti műszellem organizmusában” – „elődei nélkül egyik sem lehet azzá, mivé lett; magában senki sem egész,” s így a múlt darabjai is „valamennyien betölték a magok jelenét, s ez okon abszolút beccsel iktatandók irodalmunk történetébe.”¹⁷

A távlati megállapításokkal szemben lényeges különbség, hogy az *Abafi* megjelenésekor a mű korszakosságának képzete az irodalmi intézmények hivatalos elismerésében nem jelentkezett. Az 1836-os évben megjelent művek közül ugyanis 1837-ben Bajza és Toldy Kazinczy-kiadása nyerte el az Akadémia nagyjutalmát. „Dicsérettel említendőnek találtatott” ugyanakkor Jósikától nemcsak az *Abafi*, de a *Zólyomi* is, sőt Gaal József *Szirmay Ilona* című regénye szintén. Szembetűnő, hogy a döntés indoklása rámutat, valami korszakalkotót kívántak díjazni, csak hogy ebből a perspektívából nem Jósikáról, hanem Kazinczyról volt belátható, hogy „egy új korszak’ teremője lőn.”¹⁸ Jósika a következő évben, tehát 1838-ban kapott nagyjutalmat, de akkor már értelemszerűen nem az *Abafiért*, hanem az 1837-ben megjelent *Az utolsó Bátor*ért. (Dicséretet kapott szintén tőle *A könnyelműek*, ahogy Vajda Péter *Tárcsai Bende* című regénye is.) Az indoklás kiemeli a hatást, amelyet a mű az olvasók körében kortól és rangtól függetlenül tett, de történeti becsére nézve csupán annyit jegyez meg róla, hogy az első rangú magyar nyelvű művek sorába helyezhető.¹⁹

16 ERDÉLYI János, 377.

17 ERDÉLYI János, 382–383.

18 „Vissztekintvén a’ társaság az 1836dik év’ lefolyta alatt kijött magyar könyvekre, örömmel tapasztalá, némelly munkákban a’ nemzeti tudományos és szépművészeti műveltségnek újabb jeles haladását, ’s közülök a’ 200 arany nagy jutalmat, köz egyezéssel, következő czíműnek ítélte: »Kazinczy Ferencz’ eredeti poetai munkái. Buda, 1836.« Mert annak szerzője lelkeség, és izlés’ tekintetében koránál jóval elébb járván, egy új korszak’ teremője lőn; ’s poetai munkái mind különféleségre, mind belső becs és külső csínra nézve részint maig is a’ legjobbak, részint a’ legjobbakkal vetélkedők, mellyek literaturánk’ illető nemeiben eddig megjelentek, némellyek pedig utól nem érve állanak.” *Magyar Tudós Társaság Évkönyve IV, 1836–1838*, Schedel Ferencz ügyelése alatt, Budán, Magyar Királyi Egyetemi nyomda, 1840, 46.

19 „Megvizsgálván a’ társaság az 1837-ben megjelent figyelemre méltóbb magyar munkákat, örömmel tapasztalta mind a’ tudományos, mind a’ szépliteraturai dolgozásokon azon haladás folytonosságát, mellyet a’ mult évbeli elmeszüleményeken észrevett; különös kitüntetést ’s a’ 200 arany nagy jutalmat még is a’ következő czíműnek tartotta odaítélendőnek: *Az utolsó Bátor*,

Minderre azt mondhatnánk, hogy a korszakképzés eljárásainak hermeneutikai szemlélete felől nézve nem meglepő fejlemény, hogy a korszakváltás megtörténte nem egyidejűen, hanem az új korszak beköszöntének tapasztalatai felől szemlélve érzékelhető. Az *Abafit* megelőző magyar nyelvű regény- vagy románirodalom (például Toldy számára adódó) hozzáférhetőségét tekintve azonban összetettebb a képlet. Márton László joggal állapította meg, hogy a irodalomtörténeti törésvonalak messze ható következményekkel bírnak: „a felvilágosodáskor a semmiből megalapított magyar regényt hatvan-hetven évvel később a reformkori írók, főleg Jósika Miklós és Nagy Ignác még egyszer megalapítják, megint a semmiből; s a Walter Scott-i historizáló vagy a Victor Hugo-i és Eugene Sue-i tárcázó mintakövetés nemcsak a *Kártigámnak* és az *Etelkának* fordított hátat, hanem olyan szerveesebb és kifinomultabb kezdeményeknek is mint a *Fanni hagyományai*.”²⁰ Márton aztán a *Testvériségben* éppen e törésvonalak poétikai áthidalására tett kísérletet, szerteágazó elbeszélői és nyelvi hagyományok aktualizálásával, többek között a magyar nyelvű barokk regényirodalom képzeletbeli rekonstrukciójával.²¹ Esszéjében azonban nem ejt szót arról, hogy a regénytörténeti felejtésért az irodalomtörténeti észjárás (és az ahhoz kapcsolódó kanonizációs gyakorlat) is okolható. Nagy Ignác vagy Jósika műveinek múlandó népszerűségén túl vélhetően az utóbbi irodalomtörténeti jelentőséggel való felruházása is hozzájárult ahhoz, hogy a *Kártigám* (1772), az *Etelka* (1788) vagy a *Szigvárt* (1786) „fedékbe süllyedt.”

Azt, hogy a regényirodalom megalapítására vonatkozó képzetnek és a regényhagyomány felejtésének az (irodalomtörténeti) összekapcsolása milyen ellentmondásosan ment végbe, jelzi, hogy Toldy – miközben kanonizálta ezt a regénytörténeti felejtést – egyúttal fel is lépett azzal szemben. Hiszen éppen az a Toldy Ferenc takarja le Jósikával a korábban íródott magyar nyelvű regényszövegeket, aki a *Fanni hagyományait* és szerzőjét, Kármán Józsefet az irodalmi tudat számára – némi túlzással – létrehozta, s műveit 1843-ban újra kiadta.²² A *Kármán és Fanni emlékezete* című Kisfaludy Társaság-béli beszédében Toldy „felsőbb igazságtételről” beszél, amikor Kármán „emlékezetét”

---

regény. Irta Jósika Miklós. *Három kötet. Pesten, 1837.* Mert ezen regény nem csak minden kor- és rangbéliekre egyaránt gyakorlott hatása által rendkívüli tünemény a' magyar szépliteratúrában, hanem belső érdemeivel is az első rangu m. munkák' sorában áll. Benne ember és idő sajátságokkal híven felfogva, egy nagyszerű compositio tanulságosan historiai alapra állítva; a' bonyolódások érdekesen szöve 's meglepőleg kifejtve; az egész saját, festői nyelven előadva.” *Magyar Tudós Társaság Évkönyve IV, 1836–1838*, Schedel Ferencz ügyelése alatt, Budán, Magyar Királyi Egyetemi nyomda, 1840, 90.

20 MÁRTON László, *Az áhítatos embergép*, Jelenkor, Pécs, 1999, 239.

21 BORBÉLY Szilárd, „A tovább gondolkodó olvasó...” Márton László regénye és a *Kártigám*, *Élet és Irodalom*, 2002. aug. 13., 15.

22 SZILÁGYI Márton, *Kármán József és Pajor Gáspár Urániája*, Debrecen, Kossuth, 1999, 15–26.

kívánja „feltámasztani” azzal, hogy „új kiadása által fél századi feledékből elővontam.”²³ Szembetűnő, hogy saját szövegkiadói tevékenységét ugyanazzal a fordulattal („feledékbe süllyedés”) jellemzi, mint amivel az *Abafinak* tulajdonított nyomatékot, csak éppen ellentétes előjellel: „[n]emes tiszte a maradéknak az atyák tetteit a jövődőségnek átadni, felköltetni a feledékbe süllyedtek emlékezetét.”²⁴ Eszerint amit egyes művek tesznek más művekkel (feledékbe süllyesztenek őket), azt az irodalomtörténész jóváteszi, ha az arra érdemes. Toldy irodalomtörténetében viszont ugyan Kármán az egyetlen túlélője a 18–19. század fordulóján született prózának, de emlékezetbe idézése nincs hatással a regénytörténet megalapításának elbeszélésére: „ez egész hosszú időkörből *egy* mű maradt fenn, *Fanni Hagyományai* Kármántól (63. §), mely költőiségével mindmaig állást foglal irodalmunkban.”²⁵

A kezdet képzetét tehát Toldy – Márton kifejezésével ellentétben – nem „semmitől teremtésként” értelmezte. Ha a kezdet alakzata nem más, mint a már ismerős és az újszerű összjátéka,²⁶ úgy Toldy Jósika történeti jelentőségét illető megállapításának lényege pontosan abban a retorikai csúsztatásban áll, amellyel a magyar nyelvű regények létét elkülönbölteti a műfaj „megalapításától,” s a kezdőpontot már létező valamin belül, azt fölülírva tételezte.²⁷

23 Toldy Ferenc *összegyűjtött munkái*, I–VI, Pest, Ráth Mór, 1872, VI, 151.

24 Toldy Ferenc *összegyűjtött munkái*, I–VI, Pest, Ráth Mór, 1872, VI, 144.

25 TOLDY Ferenc, *A magyar nemzeti irodalom története*, 397.

26 SAID, Edward W., *Beginnings. Intention and Method*, (1975) New York, Columbia UP, 1985, xiii.

27 Annál is inkább tételezhető Toldy 1836 előttre nézve is valami létezőt magyar regény alatt, mert igen nagy korpuszról van szó: az 1770-es évektől az 1830-as évekig terjedő időszakból György Lajos „körülbelül háromszáz darab könyvet” tart számon. GYÖRGY Lajos, *A magyar regény előzményei*, Bp., 1941, 75. – Toldy maga is hosszan sorolja föl az *Abafi* előtti novellairodalmat (Kölcsey, Bajza, Fáy, Vörösmarty, Kovács Pál, Csató, Vajda Péter, Gaal József, Tóth Lőrinc), s az *Abafi* által „feledékbe süllyesztett” regényeket: *A Bélteky házat*, Petrichevich-Horváth *Az Elbújdosottját*, Gaal *Szirmay Ilonáját*. TOLDY Ferenc, *A magyar nemzeti irodalom története*, 397.